

Redactie: museumcourant@edahmuseum.nl

Van de bestuurstafel...

In onze vorige Museum Courant hebben wij u medegedeeld dat een derde partij in opdracht van de Gemeente Helmond een onderzoek ging doen naar de kansen en mogelijkheden om het EDAH-Museum om te bouwen tot een Nationaal Levensmiddelen Museum.

Dit onderzoek is inmiddels uitgevoerd en met dit professionele bureau hebben wij moeten vaststellen dat een Nationaal Levensmiddelen Museum, voor Helmond en onze organisatie, wel wat hoog gegrepen is. Wij hebben naar aanleiding van de diverse conclusies in dit rapport en onze eigen nieuwe inzichten geconcludeerd dat het uitbouwen van ons huidig mu-

seum meer kansen biedt om ook in de toekomst onze bezoekers een aantrekkelijk programma te kunnen bieden.

Omdat er in Helmond meer musea en collecties zijn die ook met huisvestingsproblemen te kampen hebben wordt op dit moment door de Gemeente Helmond een onderzoek gedaan om deze musea te gaan huisvesten in de Graveerderij, een gebouw dat in gebruik was door Vlisco. In de 2e helft van dit jaar moeten alle onderzoeken afgerond zijn.

Wij hebben "EDAH 100 jaar in Helmond" op gepaste wijze gevierd. In deze Courant wordt dit feest uitvoerig in woord en beeld getoond.

Blik op de percolator

Koffie, koffie, lekker bakkie...

De percolator heeft vele jaren lang een vast onderdeel van de meeste huishoudens uitgemaakt. De ouderwetse types stonden op een pitje van het fornuis, terwijl de meer moderne percolators op elektriciteit werken. De percolator is begin 20ste eeuw uitgevonden.

In het museum is sinds enkele maanden een (koperen) percolator te zien (zie foto). Deze is naar schatting 80 tot 100 jaar oud. Geschonken door een enthousiaste bezoeker die graag wilde dat dit erfstuk 'goed terecht zou komen'.

In de periode na de Tweede Wereldoorlog gebruikte bijna elk Nederlands gezin een percolator om een lekker kopje koffie mee te maken. Dit werd snel minder toen het snelfilter koffiezetapparaat zijn intrede deed. De percolator bestaat uit een metalen kan

met hierin een hol metalen buisje. Daarop past een geperforeerd koffiebakje met een eveneens geperforeerd dekseltje. De kan wordt gevuld met koud water. Daar bovenop plaats je het koffiebakje, dat je vult met gemalen koffie. Hierboven op plaats je het geperforeerde dekseltje, en tenslotte het grote deksel. Wanneer het water aan de kook raakt, stroomt het door het holle buisje omhoog en vloeit het door het geperforeerde dekseltje en door de koffie. De koffie

drupt in het waterreservoir en wordt opnieuw omhoog gepompt. Hierdoor komen steeds meer oliën en aroma's vrij. Zo wordt de koffie steeds sterker. Dit proces gaat net zo lang door tot de koffie de gewenste kleur heeft. Wanneer de koffie te weinig rondgepompt wordt, blijft deze slap. Wanneer de percolator te lang op het vuur staat, stroomt de koffie te vaak door het filter en wordt deze bitter.

www.edahmuseum.nl

Honderd jaar EDAH

Een eeuw EDAH. Dat was uiteraard reden voor een feestje. Op het jubileumfeest op 9 juni werden herinneringen opgehaald én vooruit gekeken naar de toekomst.

Op 31 mei 1917 opende de eerste EDAH-winkel zijn deuren in Helmond. Een eeuw geleden alweer en voor het EDAH-museum aanleiding voor een feestje. Op 31 mei besteedde Omroep Brabant (klik hier) al aandacht aan de verjaardag, maar het échte jubileum-

feest vond op 9 juni plaats in het museum. Voor het feest waren kosten noch moeite gespaard. Zo werden de 165 gasten – waaronder veel vrijwilligers en oud-medewerkers – ontvangen op de klanken van een draaiorgel, waren er onder de diverse sprekers klinkende namen als Gerard Rooijackers en Wim Daniëls en was er bij het afscheid voor iedereen een goodiebag met EDAH-jam en jubileumglossy 'De tijd vooruit'.

En nu...?

Uiteraard was er aandacht voor een succesvol 2016 waarin het

museum gemiddeld zo'n vijf dagen per week open was, 450 rondleidingen plaatsvonden en maar liefst 18.000 koppen koffie geschonken werden. Maar er werd ook naar de toekomst gekeken. Het museum heeft immers een nieuw onderkomen nodig: waar moet dat komen en welke kansen biedt dit?

Volgens cultuurhistoricus Gerard Rooijackers heeft het museum een bijzondere collectie. Deze is echter vooral waardevol door de persoonlijke verhalen die ermee verbonden zijn: herinneringen van mensen die jarenlang bij EDAH gewerkt en gekocht hebben. "Zorg dat vooral deze verhalen, waarmee iedereen zich kan identificeren, bewaard blijven." In zijn ogen kan dat ook prima op een andere, kleinere locatie(s).

Schrijver en voormalig Helmonder van het jaar Wim Daniëls heeft een andere toekomstvisie. Hij pleitte ervoor de collectie van het EDAH-museum met andere Helmondse collecties zoals die van de Vlisco en het Jan Visser-museum onder te brengen in één groot gebouw. Daniëls: "Neem op die manier een voorbeeld aan de grootse expositie die de Helmondse industrieën - waaronder EDAH-

Lees verder op de volgende pagina

"Jam van den EDAH, plek, plek."

De jam van de EDAH werd vroeger uit een krat met vet-vrij papier verkocht. Klanten kwamen met een eigen potje naar de winkel. Omdat de jam zo plakte zeiden Helmonders altijd: "Jam van den Edah, plek, plek."

in 1938 samen opzetten om te laten zien dat de stad de crisisjaren te boven was. Zo maak je van Helmond een nóg rijkere stad.”

Volgens de burgemeester van Helmond, Elly Blanksma, zit EDAH in het DNA van Helmonders. Met het oog op de toekomst van het museum adviseert ze oud-voorzitter Thieu de Wit in gedachten te houden: “Hij was als geen ander in staat ergens in te geloven en iets vervolgens een fase verder brengen.”

EDAH-DNA

Twee kleinzoons van de oprichters de heer Hans Hetteema en de heer Sjoerd Aukes - letterlijk EDAH-DNA – haalden tenslotte herinneringen op aan de voorbije honderd jaar. Zo vertelde Hans Hetteema over zijn vakantiebaantje bij het krui-

**“Het bier smaakt weer best.
En de EDAH-prijs
doet de rest.”**

**Reclame-slogan uit 1951
toen bierbrouwerij Bavaria en
EDAH een samenwerking aan-
gingen. Vanaf halverwege de
jaren dertig werken samen:
Bavaria bier als eigen merk.**

deniersbedrijf. In het Heerlense filiaal moest hij pakken koffie in suikerblikken verstoppert. Op die manier konden Duitse klanten de douane passeren zonder koffiebelasting te hoeven betalen. “En om tevreden klanten draaide het tenslotte bij EDAH.”

Maar misschien wel de meeste rake woorden van de dag kwamen van bestuurslid Gerard Niewerth: “We hebben al honderd jaar EDAH in Helmond, dat doet

je niet zomaar op.” Nieuwsgierig naar het feest of nog eens terugblikken? ([Klik hier](#))

Glossy ‘De tijd vooruit’ is voor 2,50 euro verkrijgbaar in het museum.

Andere tijden...

Ook vond op 9 juni een bijzondere filmpremière plaats. Speciaal voor het jubileum werd een 45 minuten durende film samengesteld over EDAH in de jaren dertig en veertig. Op de unieke 16 mm beelden zijn onder meer de goederenontvangst, de magazijnen aan het kanaal en het bevoorraden van de winkels te zien. Ook de gang van zaken in de eigen koffiebranderij, puddingfabriek, zoutbranderij en soda-fabriek komen voorbij. De film is later dit jaar verkrijgbaar in het museum.

Een zomers drankje: de limonade van EDAH

Het is weer zomer: stijgende temperaturen, terrassen en uiteraard ijskoude drankjes. Wist u dat EDAH een eigen limonadefabriek had?

Voor kinderen in de jaren twintig en dertig is het een heerlijke verfrissing: priklimonade. Coca-Cola is de oceaan nog niet overgestoken, maar Nederlandse jongeren (en volwassenen) malen daar niet om. Hier heeft men immers van die aangenaam borrelende gele of rode gazeuse.

Ook EDAH ziet de potentie van het populaire drankje en stort zich op de limonademarkt. Dat gebeurt al kort na de oprichting in 1917. Aan de Zuid-Willemsvaart worden diverse fabrieken gebouwd voor de productie van eigen producten: koffie, thee, pudding, jam, soda, likeur én limonade.

De limonadefabriek produceert zowel limonadesiroop als priklimonade (de welbekende Kasteelgazeuse) in smaken zoals sinaasappel, citroen, framboos en grenadine.

Vooraf in de zomermaanden adverteert de kruideniersketen rijkelijk met het drankje: "Als het snikheet is, is een heerlijk glas limonade een welkome verfrissing" en "Overheerlijke limonade en limonette van EDAH." Wie zou er geen zin in krijgen? Als in de jaren dertig een hevige

Winkelen op z'n Amerikaans kan vanaf 1953 aan de Markt in Helmond in de nieuwe ZieZo.

brand woedt in de nabijgelegen sodafabriek, worden brandweermannen in de EDAH-limonadefabriek op een glaasje prik getrakteerd.

Na de Tweede Wereldoorlog lopen de opbrengsten van de limonadefabriek echter langzaam terug. Als de VEGE winkels halverwege de jaren vijftig met

succes de gezinsfles introduceren – tot dan worden glazen flesjes gebruikt – wordt EDAH voor de keuze gesteld: meegaan in de ontwikkeling en de fabriek ombouwen of zich concentreren op de modernise-

- De oorsprong van limonade ligt in het Engeland van de 15e eeuw waar een mengsel van water, citroen en wijnsteenpoeder ('water imperial') wordt gedronken.
- In 1772 ontdekt de scheikundige Joseph Priestley hoe je koolzuurgas aan water kan toevoegen.
- In 1834 wordt voor het eerst koolzuurgas aan water met fruitsmaak toegevoegd: priklimonade is geboren.
- In de jaren vijftig wordt het begrip frisdrank geïntroduceerd om het 'oubollige' woord (prik)limonade te vervangen.

ring van de winkels. De EDAH-directie kiest voor het laatste en doet de limonadefabriek in 1959 over aan Bavaria. De bierbrouwer uit Lieshout zet aan de Zuid-Willemsvaart de productie van het eigen succesvolle frisdrankmerk 3ES (genoemd naar de oprichters, de broers Frans, Piet en Jan Swinkels) voort.

In het museum zijn diverse attributen te zien uit de voormalige limonadefabriek. Zo staat er een waterfilter waarmee water gezuiverd werd met behulp van actieve koolstof. De producent was destijds zelf verantwoordelijk voor schoon water. Ook is er een flessenkurkapparaat uit 1930 aanwezig: de beugelfles en de kroonkurksluiting werden pas later geïntroduceerd.

Vrijwilligersportret: Anton Weterings

Van kruidenier tot stukjesschrijver

Heeft u zich altijd al afgevraagd wie de vaste leverancier van inhoudelijke stukken in de Museumcourant is? Dat is onze eigen Anton Weterings. Naast het schrijven van artikelen, het verzorgen van rondleidingen draagt hij bovendien zijn steentje bij aan de wisselexposities.

Kort na zijn pensioen bezocht Anton het EDAH-museum waar hij in gesprek raakte met Thieu de Wit. De oud-museumvoorzitter merkte dat Anton's belangstelling voor het museum meer dan gemiddeld was en haalde hem over nog eens langs te komen. Het resultaat? "Ik verzorg al een paar jaar lang met veel plezier twee tot drie rondleidingen per week." De wereld van de levensmiddelen was overigens niet nieuw voor hem. "Mijn vader was kruidenier, dus ook ik werd kruidenier."

Na tal van carrièreswitches belandde hij in het beroepsonderwijs. "Waar ik destijds leerlingen vertelde over een toekomst in de handel, vertel ik nu ik nu ouderen over het verleden."

Vertellen over vroeger... waar kun je dat beter dan in het EDAH-museum? "Ik vertel over de snorrenkop, de theetegel, de misleidende reclameslogan van het

'rustgevende' sigarettenmerk Dr. Dushkind ("Blijf kalm neem 'n ...") en andere verkoopbevorderende zaken. Verkoopbevordering is immers van alle tijden." Sommige van die weetjes tekent hij op in de Museumcourant.

De verhalen van bezoekers blijven hem verrassen. Soms zijn ze leerzaam. "Een voormalig medewerker van Hero wees me op de letter 'r' in het woord Hero. Hij vertelde me dat het een opengedraaid conservenblikje voorstelt."

Naast herinneringen brengen bezoekers attributen naar het museum. "Als we iets ontvangen zonder bijbehorend verhaal gaan we zelf op zoek." Zo mondde de speurtocht naar achtergrondinformatie bij een antiek beugelflesje uit in de wisselexpositie 'Zand Erover'. Deze tentoonstelling is nog tot eind september in het museum te bezichtigen.

'Skoen'

Jan Rossou haalt herinneringen op aan de tijd dat hij bij EDAH werkte. Eén voorval staat in zijn geheugen gegrift.

Ik ga even terug in de tijd, naar de periode

vlak na de Tweede Wereldoorlog. Veel inwoners van Helmond hadden het niet breed. Als je ergens aan de slag kon dan greep je dat met twee handen aan.

Van mijn buurmeisje, die bij EDAH werkte, hoorde ik dat ze bij het hoofdkantoor van de kruideniersgroothandel een jongste bediende zochten. Ik solliciteerde en kwam terecht op de afdeling van mevrouw Van Gerwen.

Hoewel ik leuke collega's had, had ik vooral graag te doen met de oude heer Hettema, een zeer vriendelijke man die in de Wilhel-

minalaan woonde. Bij goed weer wandelde hij van huis naar het kantoor op de Kanaaldijk. Iedere morgen belde mevrouw Hettema naar kantoor of iemand de akte-tas van haar man op kon komen halen.

Van mevrouw Van Gerwen mocht ik dit karweitje doen. Onderweg kwam ik mijnheer Hettema tegen die, zoals het een heer van stand betaamt, zijn hoed met een zwier afnam en mij begroette.

Aangekomen bij de woning van de familie stond er standaard een door mevrouw Hettema gemaakte beker chocolademelk voor mij klaar. Mevrouw Hettema wilde dat ik bij binnenkomst mijn schoenen uit deed. Persoonlijk had ik

daar geen moeite mee. Totdat ik op een keer een collega Leo van de Vleuten meenam. Samen gingen we via de achterdeur naar binnen waar ik mijn schoenen al had uitgedaan. Leo was niet op de hoogte van deze wens en stapte regelrecht de keuken in waar hij door mevrouw Hettema bestraffend werd toegesproken: "Waar ga je naar toe beste kerel?" "Met mijn collega mee", was zijn antwoord. "Oh nee," zei mevrouw Hettema, "en die schoenen moet u uit doen, anders wordt binnen alles vies." "Om de nondedju niet", zei Leo. "En waarom niet?", was haar vraag. "Omdat mijn voeten voller zijn dan mijn schoen", was het antwoord.

Uit het gastenboek...

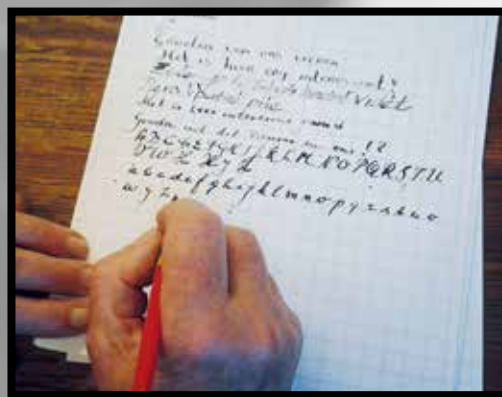
“ **INDRUKWEKKEND, GROOT ASSORTIMENT, VRIENDELIJK VRIJWILLIGERS.** ”

“ Mooi museum, met liefde verzameld, mooie herinneringen. We hebben genoten. ”

Uit de mailbox...

“ Beste mensen.
De leden van dansgroep Doenja hebben gisteren in alle opzichten genoten van het bezoek aan uw museum. Fantastische en smaakvolle ontvangst en interessante informatie tijdens de rondleiding. Ik verwacht dat zeker een aantal leden nog eens bij u terug zullen komen. Hartelijk dank. Ik wens u en het museum een goede toekomst toe. ”

Met vriendelijke groet,
Phia Jongstra, Dansleiding Doenja

'Schoonschrijven' tijdens de tentoonstelling Zand Erover.

“ Geachte Mevrouw Raaijmakers,
Namens alle deelnemers van de Oogvereniging Afd. Noord-Brabant en Zeeland wil ik alle medewerkers van het EDAH-Museum oprecht bedanken voor de geweldige dag die jullie ons hebben bezorgd. De catering verliep zeer goed georganiseerd en bijzonder vriendelijk en gastvrij, de gidsen waren geweldig enthousiast en bezorgden ons een zeer toegankelijke rondleiding in een aangenaam tempo en het achteraf gezellig samenzijn met een drankje verliep ook zeer prettig. De reacties van onze leden op de terugweg naar het station waren lovend. ”

Met vriendelijke groeten,
Linda Hanique
Oogvereniging Afd. Noord-Brabant en Zeeland

In juli bezocht de vereniging Meer Bewegen Voor Ouderen uit Gemert het EDAH-museum. Voor de 100 bezoekers was het een verrassing waar ze naartoe zouden gaan. Op de foto het bijzondere vervoermiddel waarmee ze naar Helmond reisden.

Redactie:
Berbel van Duppen
Henk Meerwijk
Freke Sens

Aan deze uitgave werkten mee:
Toon Leenders
Tonny Raaijmakers
Jan Rossou
Anton Weterings

De redactie ontvangt graag Interessante weetjes, verhalen en anekdotes die we kunnen plaatsen in de volgende courant. Graag mailen naar museumcourant@edahmuseum.nl.